

Sadə yas mərasimlərinə qayıdaq: Unudulmağa qoymayaq!

V YAZI

Bu gün hər kəsi narahat etməli olan en vacib məsələlərdən biri yas mərasimlərinin israfçılığı açlığı qapıdır. Bu, elə bir qapıdır ki, onu açan özümüzüksə, bağlayan da özümüz olmalıdır. Çünkü digər məsələlər kimi, yas mərasimlərinin də belə "müsairləşməsinin" səbəbkərə bizik. Necə ki, toylarımızda qədim adət-ənənələri ixtisara sala-sala gedirik, özümüz "yeni-liliklər" kəşf edib toyulara daxil edir, necə deyərlər, toyları əndəzədən çıxarıraq, yas mərasimlərinin də "müsairləşməsinin" səbəbkərə bizik.

İllərdir ki, bu mövzu ətrafında müzakirələr, mübahisələr gedir, lakin sanki bəhsəbəslik, "qonşudan geri qalma" prinsipi, "adım-sanım var" iddiası bu müzakirələrin qarşısına keçir və necə deyərlər, bildiyimiz elə biliyimizdə qalır.

Ən pisi isə ondan ibarətdir ki, neçə illərdir, yas mərasimlərini bu şəkəl salsaq da, bunun yaxşı hal olmadığı bərədə çağırışlar olsa da, yazılar yazılsada, hələ ki, deyilənləri nə eşidən, nə də əmel edən var. Bəs belə isə biz itirə-itirə haraya gedirik? Nə vaxt papagımızı qarşımıza qoyub fikirləşəcək, əldən gedən adətlərimiz, mentalitetimiz üçün narahat olacaqı.

Təy və yas mərasimlərinin keçirilməsi üçün ictimai fikir, qənaət olmalıdır. Yəni bunu cəmiyyət, insanlar formalasdırıldı kimi, yeni tətbiq edilənlərin qarşısını da onlar almalıdır. Necə ki, yas mərasimləri ilə bağlı bir neçə il bundan önce Naxçıvanda, Bakının bir çox kəndlərində, o cümlədən Sağan, Balaxanıda, həmçinin Şirvan zonasında, Qazax, Şəmkir, Tovuz rayonlarında qaydalar tamamilə dəyişdirildi, təmtəraqlı ehsan süfrələri yüksədirildi, deməli, başqa bölgələrdə də bunu etmək mümkündür.

Ağsaqqal olan yerdə, Allah var, deyərlər

İllərdir, mətbuatın bu məsələ ilə əlaqədar müntəzəm mübarizə aparması sayəsində hələ indi bir qədər sadələşdirilib yas mərasimlərində açılan ehsan süfrələri. Bir neçə il əvvəl isə bu süfrələr toy mərasimlərini xatırladırdı.

Süfrələrdən, necə deyərlər, quş südü əskik olardı. Lakin hələ də ölkənin hər yerində insanlar dədə-baba qaydasına qayitmaq fikrində deyillər.

Məsələn, maddi imkanları yaxşı olanlar ata-anası dünyasını dəyişəndə onlara dəbdəbəli yas qurur, ehsan süfrəsi açır. Sabah isə bir ailənin əzizi dünyasını dəyişəndə "qonşudan geri qalma" prinsipi işə düşür, bu ailənin imkansız övladı bankdan kredit götürməli olsa da, bu yas mərasimini də həmin zəngin ailənin açlığı süfrəyə bənzətməyə çalışır. Beləliklə də bütün cəmiyyət sabahı gün eyni ehsan süfrəsini açmaq məcburiyyətində qalır.

Bunun bir sonunun olması kimi düşündürməlidir! Əlbəttə ki, ağsaqqalları, din xadimlərini. Onların tövsiyəsi, məsləhəti, xalqa çağırışı olmadan bu işləri sahmana salmaq mümkün deyil. Necə ki, illər önce kəndlərimizdə ağsaqqal, ağbirçəklər olardı, bir elin toyu da, yası da onların məsləhəti, yolgöstərənliyi ilə düzülüb-qoşuları, müasir dövrde də biz həmin ənənələrə söykənməsək, bir də baxıb görəcəyik ki, bütün dəyərlərimiz əlimizdən gedib.

Ağsaqqal olan yerdə Allah var, deyərlər. Ağsaqqal sözü eşidilməyən yerdə isə həmişə perakəndəlik, hər-cəmərlik yaranar. Yarandı da. Elə ki, hər kəs özünün ağsaqqalı, ağbirçəyi oldu, bax, toylarımız da, yaslarımız da bu günə qaldı. Toyuların adət-ənənə ritmi pozuldu, yaslarla məxsus qaydalar gündən-günə dəyişdi.

Maraqlıdır, yas mərasiminə əzizini itirmiş insanların dərdinə şərik olmağa gedirik, yoxsa yeyib-icməyə? Bax bu suali özümüz özümüzə versək, cavabı inanıram ki, hər kəs üçün aydın olacaq. Biz əlbəttə ki, kiminsə dərdinə şərik, acılı gündündə onun təsəllivericiyi olmağa çalışırıq. Belə isə dəbdəbəli

ehsan süfrələrinə ehtiyac varmı? Axi ağzımızda yas mərasimi deyirik. Burada insanın boğazından bir qurtum suyun neçə keçə bilməsi də illerle yaranan, lakin cavabı tapılmayan suallar silsiləsindəndir.

O belə etdi, məni niyə etməyim?..

Təy və yas mərasimlərinin hər ikiyi belədir ki, burada ümumi qaydalar olmasa, kim nə bilir, onu da edəcək, ətrafdakı insanlar da "o belə etdi, məniyə etməyim?" deyəcək. Mehz buna görə də ümumi qaydalar həm insanları, həm də adətlərin xilas yoludur.

İllər önce Naxçıvanda və eləcə də digər bölgələrimizdə sadəliyi özünə qaytarılmış yas mərasimlərində ehsan süfrələri ilə bağlı ümumi qayda qoyuldu: bir növ xörək, halva, çay, xurma, limon. Yəni bu qayda ilə bir neçə növ xörək, meyvə, çərəz, konfet-şokolad, müxtəlif şirniyyatlar süfrələrdə götürürlər, ixtisar edilmiş oldu. Maddi imkanı olan da, olmayan da eyni süfrəni açdı. Artıq illərdir ki, bu qayda yas mərasimlərində hökm sürür. Ağsaqqalların, din xadimlərinin nəzareti ilə dəyişməz olaraq qalır. Deməli, bunu digər şəhər və kəndlərdə də etmək mümkündür.

Bu bir tərəfdən əsrlərdən üzüberi gələn adət-ənənələrimizin qorunmasına xidmet edir, digər tərəfdən maddi imkanı çox və az olan insanların hüquqlarının qorunmasına xidmet edir. Kasib ailələrin banklardan kredit götürüb ehsan verməsinin, sonra da min arşın quyunun dibinə yuvarlanması qarşısını alır.

Onu da vurğulamaq yerinə düşər ki, Naxçıvanda neinki yas mərasimlərinin ehsan süfrəsi qaydaya salınıb, hətta qəbirlərin də müəyyən ölçülər daxilində hazırlanması illər öncədən qüvvədədir. Hər bir qəbir eyni ölçüdə hazırlanır və üzərində qəbirüstü sərdabələrin ucaldılması, qəbir ətrafına həsərlərin çəkilməsi qadağan edilib. İndi Naxçıvanda hansı qəbiristanlıqla getsən, orada bir nizam-qayda görmək mümkündür. Artıq Naxçıvanda illər öncə qəbiristanlıqlardakı varlı-kasib məsəlesi, fərqlilik də aradan qalxıb. Naxçıvanlılar buna "eyniyyət" prinsipi ilə nail olublar.

Lakin hələ də ölkənin əksər şəhər və rayonlarında qəbiristanlıqlardakı dəbdəbəli qəbirlər insanlar arasında fərqlilik prinsipini göstərir. Kiminin qəbir daşı göyə ucalır, kimininki isə torpaqdan bir qarış baş qaldırır.

Bu məsələnin də yoluna qoyulması gүnün vacib şərtidir.

Müsəlman ölkələrinə nəzər salaq

Mənbələrdən əldə etdiyimiz məlumatə əsasən bu gün əhalisinin eksəriyyəti müsəlman olan ölkələrin hər birində dəfndən sonrakı yas mərasimləri islami qaydalar əsas götürülməklə keçirilir. İran İslam Respublikası, Küveyt, Qatar, Birləşmiş Ərəb Əmirlilikləri, Sudan, Nigeriya, Əfqanistan, Liviya, Bangladeş, Pakistan, İndoneziya, Türkiyə, İordaniya, Bəhreyn, Oman və Yəməndə yas mərasimlərinin keçirilməsində xüsusi qanunayğunluq hökm sürür. Bu ölkələrdə İslə-

İndi Camaldın kəndində də keçirilən yas mərasimlərində yalnız çay süfrəsi olur. Həmçinin yas mərasimlərinin üç, yeddi, qırx və il mərasimlərində də stolun üstündə digər qidalara olmur, yemek verilmir.

Həm Mahmudkənd, həm də Camaldın sakinləri deyir ki, bu qaydalara əməl etməyən hər hansı bir yas sahibinin mərasimində din xadimləri və kənd ictimaiyyəti iştirak etməyəcək. Budur, bax, qaydalar bu cür tətbiq olunmalıdır: el birlüyü, el qərarı ilə. İndi gəl, görək, bu qaydaları kimse poza bilərmi?

Ağsaqqal sözünə ehtiyacımız var

Həm toyların, həm də yasların necə keçirilməsini biz müəyyən etməliyik. Bu, inizi-

min təbliğ və təlqin etdiyi kimi yas saxlama müddəti üç gündür. Bu müddədən artıq yas saxlamığın haram buyurulduğu ölkələrdə yaslar ya dünəsini deyişmiş insanların evlərində, ya da məscidlərdə saxlanılır. Digər teokratik ölkə olan Səudiyyə Ərəbistanında isə dəfndən sonra ümumiyyətlə, heç bir mərasim keçirilmir.

Öksər müsəlman ölkələrində yas mərasimlərində təmərəq-dan qaçılır. Yalnız üç gün müddətində başsağlığı üçün gələn qonaqlara su, xurma verilir, yaxud da ölen şəxsin qonşuları tərəfindən yemek bişirilir və qonaqlara paylanır. Başsağlığı üçün gələn ziyarətçilər arasında ölenin ailəsinə kömək üçün maddi vəsait toplanır. Vəfat etmiş şəxsin əşyaları və geyimləri kasib insanlara verilir ki, bu da dünəsini deyişmiş şəxsin o dünəyada mükafatlandırılacağı inancı ilə bağlıdır.

Türkiyə Respublikasında şəxs dünəsini dəyişdikdən sonra ona cənəzə namazı qılınır, dəfn olunur və vəfat edən ailəsinə əksər başsağlığı elə dəfn mərasimi zamanı verilir. Dəfndən sonrakı üç gün ərzində başsağlığı məqsədi ilə vəfat edən şəxsin evinə baş çəkilir. Bu zaman gələn şəxslər xüsusi yemek süfrəsinin açılması kimi adət mövcud deyildir.

İran İslam Respublikasında yas mərasimləri məscidde, həm də qabaqcadan elan olunan müəyyən gün və saatda keçirilir. Şəhərin her yerində elanlar yazılırlar, tanışlara xəbər göndərilir və üç-dörd saat ərzində məscidde yemek-içməksiz mərasim keçirilir.

Livanda, Suriyada, Əraqda keçirilən yas mərasimlərində mərhumun dəfnindən sonra ətrafda yaşıyan insanlar və qohumlar mərhumun ailəsinə düyü, yağ və s. göndərir və bu yemekləri mərhumun evində hazırlamaq üçün müəyyən şəxslər təyin edirlər. Hətta əksər yerlərdə hüzür sahibinə heç bir yemek qayğısına qala bilmədiyi üçün hazır yemeklər də göndərən olur. Məclislər qurulur, məclisi aparan din xadimi yuxarı başda əyləşir, Quran tilavət edir və İsləm dini haqqında gələn qonaqlara məlumat verir. Qonaqlar da ev sahiblərinə başsağlığı verib mərhumun ruhuna Fatihə oxuyurlar. Suriyada yas mə-

rasimləri zamanı gələn şəxslərə sadəcə qəhvə təklif olunur. Livanda və Əraqda məclisi gələn qonaqlara çay, su və halva paylanılır.

Göründüyü kimi, dünən müxtəlif müsəlman ölkələrində yas mərasimləri İslami qaydalara uyğun olaraq keçirilir. İsrafdan uzaq, ifratçılıq yol vermadən təziyə saxlanılır. Mərasimlərde Qurani-Kərimin qiraəti əsas yer tutur.

Bəs belə olan təqdirdə bizdə nə üçün islamı qaydalar deyişib? Buna kim və nə üçün yol açıb?

3, 7, 20, 40, cümə axşamları, qara bayram, ildönümü

Üç gün başsağlıından sonra 7, 20, 40, cümə axşamları, qara bayram və ildönümüne ehtiyac varmı? Söz yox ki, vəfat edən şəxsin ailəsi, ezizłəri onu bir ömür unutma-yacaq, istədikləri vaxt da ailə daxilində xatirəsini ana bilərlər. Lakin yuxarıda adını sadaladığım mərasimlərin keçirilməsine düşüñürəm ki, heç bir ehtiyac yoxdur. Çünkü bunnuların hər biri böyük israfçılıqlı və xüsusilə də kasib ailələr üçün böyük çətinliklə, xərcə-borca düşməklə başa gələn mərasimlərdir.

Naxçıvanda Şərur rayonunun Mahmudkənd kəndinin əhalisinin birgə qərarı ilə yas mərasimlərində ehsan verilməsi qadağan edilib. 2023-cü ilin 10 sentyabrından etibar-

rən kənd ərazisindəki 3, 7 və 40 mərasimlərində ehsan verilməməsi, əvəzində isə başsağlığına gələnlər üçün yalnız çay süfrəsi açılması qərarına gəlinib və tətbiqinə başlanılıb. Bu, əlbəttə çox təqdir oluna-caq bir qərardır. Biz bu-nu çıxdan gözləyirdik. Axır ki, Mahmudkənd ağsaqqalları bu qərara gəldi və çoxsaylı kənd

batı şəkildə mümkün deyil. İctimai rəylə, qərarda, ağsaqqal sözü, məsləhəti ilə bu qaydaları öz əvvəlki halına qaytara bilərik.

Düşünürəm ki, Azərbaycanın bütün bölgələrində ağsaqqallar, din xadimləri bu məsələyə münasibət bildirməlidir. Onlar bəzi bölgələrimizdəki nümunələrdən istifadə etməklə, bu qaydaları digər şəhər və kəndlər-də də tətbiq etməklə yas mərasimlərinin özünəməxsusluğunu xilas etmiş olarlar.

Sadəcə bir yerə yığışib, qərar qəbul etmək lazımdır. Ümidvarıq ki, artıq zəhərlənə də bildiyimiz yas mərasimlərinin ehsan süfrələrində dəyişiklik etməyin vaxtı çatmışdır.

əhalisini böyük bir problemdən azad etdi. Daha doğrusu, əsl yas mərasiminin, süfrəsinin necə olmasını gündəmə getirdilər.

Daha sonra, iki il önce isə Naxçıvanın Culfa rayonunun Camaldın kəndində yas mərasimlərində ehsan verilməsini israfçılıq hesab edən, beşən mərasim üçün bişirilən yemek və halvanın artıq qaldığından narahat olan sakinlər buna son qoymağa qərar verdilər.

Və belə də yas mərasimlərindən sonra toy mərasimlərinə də qayıtmış olarıq. Şad günümüzün rəmzi olan toylara da əvvəlki vüsətini, zəngin adət-ənənələrimizi qaytara bilərik. Bunlar bizim əlimizdədir. Belə isə, nəyi gözləyirik?..

Sadə toy və yas mərasimlərinə qayıdaq. Onları unudulmağa qoymayaq!

Mətanət Məmmədova